

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Bakalářská práce

PROFESNÍ PODPORA PEDAGOGA PŘI ZAJIŠTĚNÍ ZÁŽITKOVÝCH KURZŮ

Autor práce: Anna Velková

Autor práce: Mgr. Magdalena Ehrlichová

Studijní program: Pedagogika volného času (PS)

2022

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedené v seznamu zdrojů.“

Datum: 28. 3. 2022

.....

„Děkuji vedoucí bakalářské práce Mgr. Magdaléně Ehrlichové, za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Obsah

Úvod	6
1 Zážitková pedagogika	7
1.1 Vymezení pojmu	7
1.1.1 Zaměření zážitkové pedagogiky.....	8
1.2 Principy zážitkové pedagogiky	10
1.2.1 Flow	10
1.2.2 Cyklus učení prožitkem.....	11
1.2.3 Komfortní zóny	13
1.3 Formy zážitkových kurzů.....	14
1.3.1 Expedice.....	14
1.3.2 Zážitkové kurzy.....	14
1.4 Příprava kurzu	15
1.4.1 Dramaturgie plánování.....	15
1.4.2 Místo a čas kurzu	16
1.4.3 Účastnická skupina a její dynamika	16
1.4.4 Bezpečnost	17
1.4.5 Programové prostředky	17
1.5 Možnosti uplatnění zážitkové pedagogiky	18
2 Zážitkový pedagog	19
2.1 Osobnostní předpoklady.....	19
2.2 Profesní požadavky	19
2.3 Pedagogický tým a jeho role.....	20
3 Profesní podpora	21
3.1 Vymezení pojmu	22
3.1.1 Reflexe v rámci kurzu	22
3.1.2 Individuální vzdělávání a sebevzdělávání.....	23
3.1.3 Mentoring.....	24
3.1.4 Evaluace po kurzu	24
3.1.5 Další možnosti podpory	25
4 Prázdninová škola Lipnice	25
4.1 Historie zařízení	25
4.2 Organizační zaměření.....	26
4.3 Profesní podpora v PŠL	26

4.3.1	Reflexe	26
4.3.2	Sebevzdělávání.....	27
4.3.3	Mentoring.....	27
4.3.4	Evaluace	27
4.3.5	Další techniky.....	27
4.4	Shrnutí.....	28
Závěr	28
Citovaná literatura	30
Další zdroje	32
Seznam zkratk	33
Abstrakt	34
Abstract	35

Úvod

Tato práce se zabývá tématem Profesní podpory pedagogů při zajištění zážitkových kurzů. Toto téma jsem si vybrala na základě několika důležitých faktorů.

Prvním faktorem byla osobní zkušenost se zážitkovým kurzem v rámci výuky na Teologické fakultě Jihočeské univerzity, jako součást specializace v programu Vychovatelství, obor Pedagogika volného času. Absolvovala jsem jak formu herní, tak formu expediční i s rozebráním metodiky práce v obou formách. Tato specializace mě natolik oslovila, že jsem se rozhodla problematice zážitkové pedagogiky věnovat i po svém studiu.

Dalším z faktorů je můj zájem o pedagogickou práci, které se věnuji od svých patnácti let. Většina této práce probíhala v rámci odborného středoškolského studia Předškolní a mimoškolní pedagogiky na Střední pedagogické škole v Prachaticích. Už několik let se účastním letních táborů, na různých pozicích, vedla jsem zájmovou činnost a podílela jsem se na plánování příměstských táborů.

Profesní podporu pedagoga chápu jako možnost, či prostředek učení k rozvoji pedagogických kompetencí, čímž jsou myšleny zkušenosti a dovednosti. Cílem této práce je představit vybrané možnosti podpory pro zážitkové pedagogy a porovnat je s praxí v institutu Prázdninová škola Lipnice a to konkrétně u herní formy zážitkových kurzů.

Ve své práci postupuji následujícím způsobem. Nejprve představuji zážitkovou pedagogiku jako pedagogický směr. Její vymezení a zaměření na oblast dovedností a postojů. Toto zaměření porovnávám s dalšími vybranými směry. Dále pak popisuji principy a formy. Zastavuji se u specifických metod plánování, konkrétně pro zážitkové kurzy a ukazuji možnosti využití zážitkové pedagogiky. Dále představuji samotného pedagoga, jeho profesní i osobnostní požadavky a role v pedagogickém týmu. Následně vymezuji pojem profesní podpora a představuji vybrané metody. V další části práce představuji instituci Prázdninová škola Lipnice (dále též PŠL), její historii, zaměření a práci s profesní podporou. V závěru práce porovnávám teoretické poznatky s praxí v prázdninové škole Lipnice a poukazují na míru využívání uvedených metod.

Při své práci jsem čerpala hlavně z knižních zdrojů od českých autorů. Například se jednalo o Ivo Jirásku, Petru Drahanskou či Radka Pelánka. Zároveň jsem čerpala ze své vlastní zkušenosti, kdy jsem se účastnila metodického kurzu od PLŠ s názvem Cesta Hrdiny, kde jsem měla možnost mluvit s lektory kurzu.

1 Zážitková pedagogika

I přes fakt, že tento pedagogický směr se dostává svůj větší prostor až v posledních letech, tak v České republice má už více jak čtyřicetiletou tradici. Na našem území se jedná hlavně o práci Antonína Benjamína Svojsíka, známého zakladatele skupiny Junák a literární i skautskou práci Jaroslava Foglara. Díky květnatosti českého jazyka se objevují další ekvivalenty pojmu, které se mohou zdát stejné, ale nejsou. V podstatě se jedná se o velmi komplexní systém výchovy skrze prožívání situací v přírodním prostředí, které pomocí reflexe převádíme do zkušenosti, velmi stručně řečeno. Kapitola je věnována vymezení pojmu zážitková pedagogika, jejím ekvivalentům a dalším důležitým složkám tohoto pedagogického směru.

1.1 Vymezení pojmu

Pojem zážitková pedagogika je v České republice využíván nejvíce. V literatuře můžeme najít ale i pojmy velmi podobné jako pedagogika prožitkem nebo dobrodružstvím. Najdeme i pojmy spojené s výchovou nebo edukací skrze prožitkové situace. Výhradně českou záležitostí je pojem prázdninová pedagogika. Zde se jednalo o název, vycházející z počátků Prázdninové školy Lipnice, kdy dodatek byl přidán až posléze, kdy se organizace změnila ze složky SSM (Socialistického svazu mládeže) na občanské sdružení.¹

V 80. letech minulého století se tak s velmi podobným cílem vyskytovalo hned několik vymezení těchto pojmů, ale nikdy se nenalezla a nestanovila vhodná definice pro obsažení celého kontextu. Důvodem byla snaha o napsání teoretických poznatků, aby byl směr lépe uchopitelný, avšak místo čerpání z českého prostředí, autoři volili zahraniční zdroje (konkrétně Německo a Anglie), kde se přístupy zásadně liší.²

V českém jazyce narážíme na jeden problém a to na slova zážitek a prožitek v kontextu našeho pedagogického směru. V některých jazycích, třeba v anglickém, mají jeden pojem a to experience, které se nejčastěji používá jako překlad pro zkušenost.³ Je důležité zmínit, že v České republice považujeme zážitek za nadřazený nad prožitkem. Ten už s konkrétní emoci působí na naši osobnost a ovlivní naše jednání do budoucna, jako například náš postoj k důvěře a nedůvěře k lidem.⁴ I přes lingvistický rozdíl, mají oba pojmy stejný význam s ostatními výše řečenými, což podle českých odborníků nese větší váhu než doslovná a přesná terminologie. Volné vymezení tohoto pojmu říká, že se jedná o vědní obor, zaměřující se na osobní rozvoj prostřednictvím prožitkových situací. *Zážitková pedagogika klade důraz na aktivitu účastníků a staví výchovné procesy na vlastním prožitku a jeho následné využití pro osobní růst*⁵

Dle Ivo Jirásky se dá na tento pojem dívat hned ze čtyř rovin obsahu a to sice z roviny:⁶

¹ Srov. JIRÁSEK, I; SVOBODA, J. *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Gymnasion. ISBN 978-80-244-4796-4. Str. 32

² Srov. DOHNAL, T. a. *Tři dimenze pojmu rekreologie*. Olomouc: Univerzita Palackého. 2009. ISBN 978-80-244-2437-8. Str. 138

³ Srov. KICHNER J. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press. 2009. ISBN 978-80-251-2562-5 Str. 24

⁴ Srov. NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. Český Těšín: Academia. 2000. ISBN80-20007-63-6 Str. 68

⁵ DRAHANSKÁ, P. *Učení prožitkem: jak postavit vaše rozvojové, výchovné a vzdělávací programy na prožitku*. Račice: Petra Drahanská, 2020. Gymnasion. ISBN 978-80-270-8093-9. Str. 11

⁶ Srov. JIRÁSEK, I. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál, 2019. Gymnasion. ISBN 978-80-262-1485-4. Str. 19-20

- **Teorie v užším slova smyslu** - pojetí dle české verze výchovy zážitkem, tedy herní princip.
- **Teorie v širším slova smyslu** - veškeré pedagogické momenty spojené s prožitkem, takže i propojení výchovy a vyučování.
- **Metodika postupů a procesů**- konkrétní postupy a průběhy zážitkových programů a jejich plánování jako je dramaturgie.
- **Praktická realizace** - kurzy, workshopy a programové jednotky.

Jak zde vidíme, zážitková pedagogika má množství rovin, ze kterých se na ni dá pohlížet. Pořád se však jedná o pedagogický směr, který je založen na holistickém chápání lidského rozvoje. Je zde viditelná rovnováha mezi rozvojem znalostí, dovedností či postojů. V následující části si objasníme ovlivnění holistické výchovy v dalších pedagogických směrech, zejména pak v zážitkové pedagogice.

1.1.1 Zaměření zážitkové pedagogiky

Obrázek 1 Pedagogické směry a jejich zaměření ⁷

Skrze výchovu a vzděláváním, můžeme pozitivně ovlivňovat tři zdroje lidského chování a jednání. Jedná se o dovednosti, postoje a znalosti. Každý z pedagogických směrů využívá jiný systém k dosažení svých cílů a tím i jejich cíle se liší dle zaměření na tyto tři faktory. (viz. Obr. 1)

Na vrcholu máme **klasické školství**, které se dlouhodobě věnuje hlavně předávání znalostí v jednotlivých oborech, které jsou izolované od souvislostí ostatních oborů, čili nejsou jednotné a navzájem se moc nedoplňují. Dnes však už vidíme změny v rámcových vzdělávacích programech, které zahrnují i dovednosti a témata k vytvoření postojů.

Globální výchova stojí mezi znalostmi a postoji. Nejedná se tak úplně o směr, nýbrž o osvěžení současného klasického školství. Typické je zde pochopení souvislostí a tvoření postojů. Nedívá se holisticky pouze na žáka, ale i na samotný proces učení a motivuje žáky v aktivitě a kooperaci mezi sebou. Jejím tématem jsou hlavně konkrétní problémy současného světa.

⁷ PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-353-6.

Ekologická výchova je v našem vzdělávacím systému pořád velmi málo zastoupena a je pořád doménou soukromých institucí či vzdělávacích programů pro školy. Na obrázku č. 1 stojí více u postojů, jelikož jejím cílem je rozvoj postoje k přírodě a učení skrze ni a pro ni, což jsou základní pilíře tohoto směru.⁸

Waldorfská pedagogika, jako alternativní systém vzdělávání stojí velmi blízko středu. Zaměřuje se jak na rozvoj intelektu, tak i manuálních a uměleckých dovedností. Jejím cílem je vést své žáky ke svobodě a k budoucí aktivitě na společné budoucnosti.⁹

V neposlední řadě je důležité zmínit i **volnočasové aktivity**, jako je na obrázku zmíněný sport, ale patří sem i hra na hudební nástroj, či turistické akce. Zde se zaměřuje hlavně na konkrétní dovednost, její procvičení a dosažení požadované úrovně. Jedná se o aktivity postavené na dobrovolnosti, což dává možnost svobody volby každému jedinci, zda se chce v této dovednosti rozvíjet, či ne.

Turistické tábory mají k volnočasovým aktivitám nejbližší, jen s rozdílem časové dotace. Zde hlavně záleží na tématu a cíli tábora, ale i přes to jsou tábory doménou konkrétních dovedností.

Zážitková pedagogika pracuje hlavně na rozvoji postojů a dovedností, než znalostí. Na obrázku č. 1 nestojí ve středu grafu, ale ve spodní části, jelikož znalosti zde nejsou hlavním předmětem zájmu. Její cíle se týkají rozvoje sebepoznání jedince. Zároveň i zde se setkáváme s principem dobrovolnosti. Konkrétní aktivita se stává výzvou, která, pokud je jedincem překonána, otevírá možnost učení z prožitého. Jedinec posouvá své hranice komfortní zóny, bourá psychické bloky a objevuje svou osobnost po všech stránkách, které mu daná aktivita dovolí. Zároveň i působení zážitku na skupinu pomáhá rozvíjet jak skupinu, tak jedince v oblasti sociálních dovedností, jako tolerance, kooperace či empatie.

Avšak aby vize pedagogického směru bylo možné naplnit, je důležité mít dobré podmínky pro tvoření zážitkových situací. Narážíme zde na problém konzumnosti volného času, kdy do pozadí odchází osobní rozvoj a kvalita a do popředí se dostává uspokojení aktuálních potřeb bez hloubky a obsahu.¹⁰ Je velký počet komerčních nabídek, zaměřujících se na prožití situací nebo kupování zážitku, ale nejedná se o stejnou situaci, jako v kontextu zážitkové pedagogiky.

Komerční zážitek, kromě jiného, lidé vyhledávají z potřeby vytrhnutí z komfortní zóny či z touhy zkusit něco nového. Člověk může mít jen potřebu vyvolání hormonu adrenalinu, který odpovídá za maximální tělesnou a duševní výkonost.¹¹ Tento hormon nám zvyšuje srdeční tep, utlumí funkci trávicí soustavy a zajistí prokrvení svalů pro případ volby mezi útekem a útokem. Toto však platí pouze pro určitou skupinu lidí. Další hormony, ovlivňující volbu komerčního zážitku jsou endorfin a dopamin. Oba tyto hormony dodávají člověku pozitivní emoce, proto se je snažíme skrze zážitek vyvolat. Tento zážitek je silný, ale neobsahuje ohlednutí a zkoumání zkušenosti, kterou zážitek vyvolal.¹²

V **pedagogickém zážitku** se objevují situace a aktivity, které tyto hormony vyvolávají, avšak není primárním cílem tyto hormony vyvolat. Pedagogický zážitek je

⁸ Srov. PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Str. 20

⁹ Srov. GRECMANOVÁ, H.; URBANOVSKÁ, E. *Waldorfská škola*. Olomouc: Hanex, 1996. ISBN isbn80-85783-09-6. Str. 6

¹⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN isbn978-80-262-0450-3. Str. 56

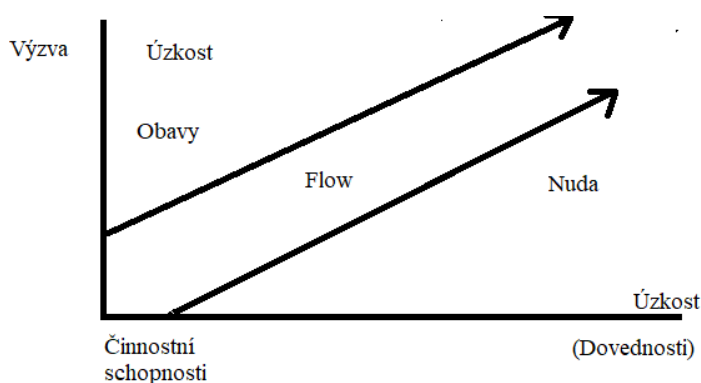
¹¹ Srov. ZEHENTBAUER, J. *Drogy lidského těla: bez vedlejších účinků*. Praha: Portál, 2012. Spektrum (Portál). ISBN isbn:978-80-262-0159-5. Str. 119

¹² Srov. PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Str. 21

celistvý proces pro získání nových zkušeností. Jedinec, který se rozhodne projít tímto procesem, se nesoustředí pouze na cíl, ale i cestu, která k cíli vede. Během činnosti se jedinec dostává do stavu zvaný flow, neboli plynutí. Tento stav umožňuje projít procesem zkušenostního učení a překročit hranici komfortní zóny a to na základě dobrovolného přijetí výzvy. Bez základních principů zážitkové pedagogiky by to však nebylo možné, jelikož bez těchto principů by se jednalo jen o prožitek bez potenciálu rozvoje.

1.2 Principy zážitkové pedagogiky

Každý z pedagogických směrů je postaven na svých vlastních principech na základě pedagogického cíle. Základní východisko pro zážitkovou pedagogiku je teorie, podle které se lidé učí z vlastní zkušenosti za předpokladu splnění dvou podmínek. První z těchto podmínek je, aby zkušenost nebyla destruktivního charakteru. Tím máme, namysli negativní zkušenost, která naopak uzavře prostor pro rozvoj a může být příčinou psychických obtíží. Druhá podmínka je, aby zkušenosti bylo zpětně porozuměno.¹³ Tyto podmínky splňují základní principy zážitkové pedagogiky. Znamé jsou čtyři principy a to sice cyklus učení prožitkem, práce s komfortní zónou, stav flow a princip dobrovolnosti. Tyto principy se navzájem doplňují. O principu dobrovolnosti jsem již v této práci zmiňovala. V následující části si uvedeme větší podrobnosti u tří zbývajících principů, a to sice flow, cyklus učení prožitkem a komfortní zóna.

Obrázek 2 Model stavu flow

1.2.1 Flow

¹³ Srov. ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1974-0. Str. 16

Pojem flow se připisuje psychologovi Csikszentmihalyi, který flow vymezuje jako stav plynutí.¹⁴ V tomto stavu se mění prožívání emocí a prožívání a velké soustředění a koncentrace na splnění úkolu.¹⁵ Dle výzkumu se ve stavu flow děje několik důležitých věcí. První je vnímání času, kde jedinec čas může přestat vnímat úplně. Dále je snadnější koncentrace a průběh úkolu. Účastníkovy tak jde plnit úkol bez větších obtíží, ale zároveň není zatížen málo.

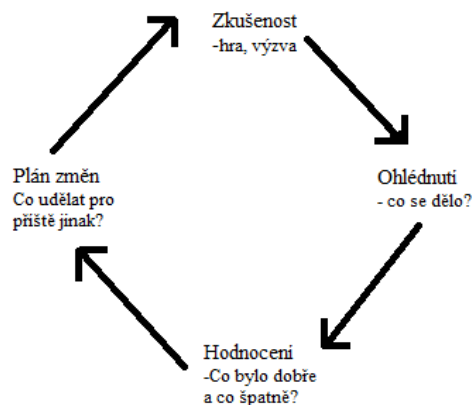
Z přiloženého obrázku lze vyčíst, že stav flow nastává v rovnováze mezi výzvou a dovedností.¹⁶ Je to rovnováha i mezi stavy nudy, kdy člověk nemá dostatek výzev a stavem úzkosti, kdy má člověk výzev hodně. Zároveň je známá teorie, že cílem flow není výsledek činnosti, ale činnost sama. Nezáleží tedy na obsahu činnosti, ale na zaujetí ze strany účastníka. Zároveň je flow fyziologicky velmi blízké stavu relaxace.

Znaky flow může shrnout do několika bodů:¹⁷

- Rovnováha mezi výzvou a dovednostmi
- Splynutí činnosti a mysli
- Zkreslené vnímání času
- Ztráta sebeuvědomění

Tento stav v zážitkové pedagogice napomáhá k prožívání při aktivitách a zvládnutí výzvy, kterou aktivita nabízí. Právě zmíněné znaky se ve spojení se zážitkem stávají intenzivnější. Až zpětně, během reflektování si účastník uvědomuje, jaký stav zažíval.

1.2.2 Cyklus učení prožitkem

Obrázek 3 Model Kolbova cyklu

Modelů zkušenostního učení známe hned několik, od jednostupňového až po šestistupňový. Nejvíce využívaný cyklus je čtyřstupňový, známý jako Kolbův cyklus (obr. 2). Kolbův cyklus má tvar spirály, kdy po dokončení poslední fáze navazuje znovu na první fázi.

¹⁴ Srov. KIRCHNER, J. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Str. 60

¹⁵ Srov. ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. Str. 17

¹⁶ Srov. KIRCHNER, Jiří *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Str. 62

¹⁷ Tamtéž Str. 67

1. **Zkušenost** - je tím myšlena konkrétní hra či aktivita. Ta je postavená jako výzva, při které účastníci musí využít dovedností a schopností, které chce instruktor rozvíjet. Do této části spadá vše, od vtažení do děje a vysvětlení pravidel, přes aktivitu k ukončení. Účastník je vtažen do děje hry a dostává se do stavu plynutí flow.
2. **Ohlédnutí** - (reflexe)- zde je na instruktorském týmu, zda ohlédnutí probíhá ihned po ukončení aktivity, či nechají nějaký čas na doznění emocí. Zde se připomínají klíčové momenty, je zde prostor pro ventilaci emocí a názoru.
3. **Hodnocení** - přemýšlíme nad postupem, který jsme zvolili při aktivitě. V této fázi spojujeme tuto zkušenost s minulou zkušeností a propojujeme herní zážitek s reálným životem.
4. **Plán změn**- zvažování o možnostech změn a co příště udělat jinak. Může zde být definováno ponaučení pro jedince i skupinu.

Tento model se dá uplatnit na náš všední život, a tedy není nutně vázaný na zážitkovou pedagogiku, ale může být i využíván i v klasickém školství či sebezkušenostní učení. V programu tyto situace vytváříme skrze prožitkové hry. U každé hry je však dobré zvážit rizika a jak daleko můžeme jít za hranice komfortní zóny účastníků.

1.2.3 Komfortní zóny

Obrázek 3 Schéma oblasti komfortu ¹⁸

Pokud se mluví o rozvoji osobnosti v kontextu zážitkové pedagogiky, je tím primárně myšlena právě práce se zónou komfortu.

Komfortní zónou je myšlena oblast, kde se necítíme ohroženi po fyzické ani po psychické stránce. V této oblasti se pohybujeme v našem běžném životě. Nalezneme v ní všechny naše zkušenosti, postoje a dovednosti naučené za život ať už pozitivní či negativní. Ty však musí být zvnitřněné, což znamená, že se účastník setkal se situací, promyslel svou reakci, vyhodnotil a objevil způsob jak v situaci co nejlépe jednat. ¹⁹ Má své výhody v předvídatelnosti situací, na stranu druhou, se v ní nemůžeme nic nového naučit.

Jak vidíme na obrázku, po překročení hranice z první zóny se dostáváme do zóny učení. Je to vstup do neznámého a nejistého prostředí, ²⁰ kde člověk získává další zkušenosti a hranice jeho komfortu může růst. Skrze výzvy získává nové zkušenosti aplikovatelné do běžného života, které pomyslnou hranici roztáhnou.

Za hranicí učení se dostáváme do zóny osobního limitu, kde je velká šance neúspěchu a tím riziko zmenšení zóny komfortu. Jedná se o aktivity nad síly účastníka, který špatně vyhodnotí svou situaci. Zóna nemožného už zahrnuje i limity lidské, kde už se jedná o hazard s lidským životem. ²¹

U práce s komfortní zónou je velmi na místě bezpečnost, hlavně ze strany organizátorů. Jejich úkolem je odhadnout skupiny a nastavit limity natolik, aby nedošlo k překročení hranice do nebezpečí. Samozřejmě, že limity každého jedince jsou striktně individuální a tím nikdy nebude program sedět všem. Proto se na začátku kurzu či expedice stanovují pravidla, kde jedno z hlavních je STOP. Toto pravidlo je postaveno na základě dobrovolnosti. Každý z účastníků se může rozhodnout, zda výzvu přijme či nikoliv. Toto platí jak při průběhu hry, tak na jejím začátku a nikdo by neměl účastníka nutit svůj názor změnit.

¹⁸ PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Str. 23

¹⁹ Srov. HANUŠ, R.; CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2. Str. 85

²⁰ Srov. FRANC, D.; SOBKOVÁ, D. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1701-9. Str. 28

²¹ Srov. ČINČERA, Jan. *Práce s hrou: pro profesionály*. Str. 19

1.3 Formy zážitkových kurzů

V zážitkové pedagogice dělíme programy do několika kategorií. Základní rozdělení je podle konceptu. Konceptem je myšlen prostředek k vytvoření zážitku. Tím dělíme programy na expedice a zážitkové kurzy. Další dělení už je dle zaměření či věkové kategorie. Následující část poukáže rozdíly mezi oběma koncepty, jejich historický vývoj a specifikace v rámci plánování.

1.3.1 Expedice

Tato forma vychází z myšlenky z hnutí Woodcraft, za jehož zakladatele je považován Ernest Thompson Seton. V roce 1901 začal uveřejňovat články ohledně výchovy dětí a mládeže podle vzoru původních obyvatel Ameriky - indiánů. Seton stavěl svojí myšlenku na táboření, kde se mohla rozvíjet lesní moudrost, pod kterou patří síla, rychlost, obratnost, znalost rostlin a mnoho dalších vlastností a dovedností důležité pro pobyt v přírodě. Hnutí následně inspirovalo britského generála, barona Roberta Badena-Powella, který na základě své zkušenosti z tábora Brownsea napsal knihu *Scouting for boys*. Na základě této knihy a jejímu úspěchu zakládá skautskou kancelář. Náplň aktivit je velmi velká od zálesácké praxe, trampingu po hry ve volné přírodě.²²

A jelikož je jedním z cílů zážitkové pedagogiky také motivovat k vnímání a oceňování přírodního prostředí, jako celoživotního zdroje kvality lidského života,²³ je tento princip založen na putování v krajině, pobyt v ní přes den i noc a následně dosažení svého cíle. Dlouholetou tradici mají u nás zimní expedice, ale ve světě se dá využít různé geograficky zajímavé lokality.

Zážitek je zde postaven na možnosti pobytu v přírodě. Účastník zde vědomě ustupuje svému komfortu za cenu rozvoje v odolnosti, adaptaci na prostředí a možnosti klidu na rozebrání životních postojů. Proto má tato forma velký výchovný potenciál. V naší zemi je tato forma známá také jako putovní tábory, kdy razantním rozdílem od běžných táborů je v přemísťování po vytyčené cestě.

Příprava pro tuto formu není náročná programově, jako více organizačně. Den se dělí na tři fáze. Ranní přípravy, pochod a večerní program. Opěrným bodem je zde pravidelnost v daném rytmu, který dodává účastníkům pocit jistoty.²⁴ Při této formě je potřeba mít zajištěné únikové cesty a více dbát na bezpečnost po stránce psychiky účastníků, tak i předcházení fyzickým zraněním.

1.3.2 Zážitkové kurzy

Opakem expedic jsou metodické, pobytové, sebezkušenostní či zážitkové kurzy. I tyto kurzy mají stejné kořeny, jako expedice, jen jejich vývoj je postaven na herním principu, typický pro české prostředí. U nás byl rozvoj myšlenky pobytu v přírodě rozvíjen díky práci pedagoga Antonína Benjamína Svojsíka. Ten spojil myšlenky E. T. Setona a R. B. Powella a převedl je na české prostředí jako Junáctví. První chlapecký tábor u nás se uskutečnil v roce 1912 kousek od zříceniny Lipnice. První dívčí tábor se odehrál o tři roky později u Živohoště.²⁵

²² Srov. JIRÁSEK, I. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Str. 64

²³ Srov. JIRÁSEK, I.; SVOBODA, J. *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Str. 34

²⁴ Srov. BENEŠ, Z.; DRAHANSKÝ, D.; HAKOVÁ, J. a kol. *Instruktorův slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Třetí, doplněné vydání. [Praha]: [Nadační fond Gymnasion], [2016]. Gymnasion. ISBN 9788027004768. Str. 370

²⁵ <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>

Další rozvoj nastal díky fenoménu Jaroslava Foglara. Toto jméno patří neodmyslitelně k českému skautingu, Jeho knihy, konkrétně Rychlé šípy, Kluci od bobří řeky nebo Chata v jezerní kotlině, jsou důkazem vývoje pobytu v přírodě na našem území v době 20. století. Zároveň je J. Foglar držitel rekordu, kdy jediný na světě dokázal vést jeden skautský oddíl v nepřetržité činnosti 60 let.²⁶ Foglar vytvořil několik aspektů, důležitých pro výchovné působení na skupinu prepubertálního věku, z nichž nejdůležitější jsou zdravý životní styl, pobyt v přírodě, aspekt mravnosti, soudržnost a holistický princip vývoje. Kořeny zážitkové pedagogiky začínají v době tak zvaných experimentálních akcí v letech 1970 - 1976. V té době byl cíl jediný, a sice ověřit formulované hypotézy pobytu v přírodě a jeho vliv na celostní rozvoj člověka.²⁷

V současnosti je nejznámější institucí pro zážitkovou pedagogiku Prázdninová škola Lipnice, jediná v české republice s licencí Outward Bound. Dceřinou společností Lipnické školy je instituce Česká cesta, která také využívá obě známé formy zážitkové pedagogiky a zároveň je známá, společně s Lipnickou školou, prosazováním herního principu jako nosného prvku české zážitkové pedagogiky.²⁸

Při přípravě kurzů se vybírá velmi silné téma, které je spojeno se záměrem a cílem. Co se týká organizace, je to volba organizátorů, ale převážně se zůstává na jednom místě, kde většinou bývá sociální zázemí. Zde se prožitek odehrává skrze hry a aktivity, související s tématem, které projdou celým cyklem zkušenostního učení. Hry využívané v zážitkové pedagogice by měly být postavené na principu výzvy a motivovat k jejímu překonání a využívat více složek osobnosti zároveň jako pohyb, rozum, nebo cit.²⁹

Obě formy jsou organizačně velmi náročné, i když se každá plánuje a vede jiným způsobem. U expedic je potřeba větší komunikace s účastníky kvůli výbavě a materiálu, u kurzů zase zvážit pestrost a rozmanitost programu. Na organizaci a plánování kurzu v zážitkové pedagogice se podíváme v následující kapitole.

1.4 Příprava kurzu

Zážitková pedagogika je specifickým odvětvím, kvůli svému prostředku učení, jímž je právě prožitek. Při plánování zážitkového kurzu však nezáleží pouze na zážitku samotném, ale hraje zde roli celá řada proměnných. V následující části si představíme model plánování v zážitkové pedagogice a všechny aspekty, na které se při plánování klade zřetel.

1.4.1 Dramaturgie plánování

Tato metoda vychází z tvorby divadelních představení a to konkrétně z práce dramaturga. Ten v klasickém pojetí pracuje s tématem, upravuje texty a jejich ztvárnění na jevišti tak, aby vypovídaly a nesly poselství daného tématu. Jedná se tedy o přípravnou a tvůrčí fázi, kdy se z prvotní myšlenky stává téma se záměrem a cílem.

Tato metoda vznikla už v historii, ale svůj řád a zásady pro práci dostala až od filmového režiséra Miroslava Balajky a spisovatele Allana Gintela. Takto přetvořená metoda nachází cestu mezi cíli a metodami výchovně vzdělávacího procesu

²⁶ Srov. JIRÁSEK, I. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Str. 66

²⁷ Srov. HAKOVÁ, J.; HANUŠ, M.; HANUŠ, M. A kol. *Praktická učebnice zážitkové pedagogiky: instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Praha: Nadace Pangea, 2021. Gymnasion. ISBN 978-80-270-9208-6. Str. 27

²⁸ Srov. JIRÁSEK, I. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Str. 170

²⁹ Srov., HRKAL, J.; HANUŠ, R.; HILSKÁ, V. ed. *Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál, 2013. ISBN 80-7178-636-5. Str. 9

s přihlédnutím na věk, zkušenosti, zájmy a potřeby účastníků.³⁰ Pro práci dramaturga jsou důležité dva aspekty. Prvním je tvořivost, jakýsi chaos obrazů, který za pomoci druhého aspektu, metodiky dramaturgie, dokáže dosadit do ucelených programových bloků, které vyslovují jasné téma.³¹

Principy dramaturgie jsou myšleny praktické nástroje.

Jedná se například o:

Vrchol kurzu - program s největší hloubkou prožitku

Červená nit² - propojenost programů na základě stejného tematického vyústění

Dramaturgický oblouk - spojnice programů navázané červenou nití.

Tyto a další principy pomáhají udržovat kurz dynamický a prožitkově vyvážený.

Právě díky metodě dramaturgie se kurzy od Prázdninové školy Lipnice liší od jiných rekreačních či sportovních akcí. Metoda je velmi propracována a systematická.³² Zároveň však jejich příprava je dlouhá a může zabrat rok i více, což na jednu stranu může být pro někoho velmi dlouhé, na stranu druhou má tým dostatek času na promyšlení všech důležitých proměnných.

Jakmile jsou určeny základní kameny kurzu, následují další oblasti pro vypracování, aby vznikl jeden pevný celek. Jedná se například o místo, čas, skupinu účastníků, programové prostředky a další.

1.4.2 Místo a čas kurzu

Místo a čas kurzu se volí dostatečně dlouho dopředu, a mělo by hrát důležitou roli v plánování. Pro tuto proměnou je důležité zvážit charakter kurzu a dle toho prostředí a roční dobu volit.

Prostředí však není jen kulisou pro hru. Už i jen místo a způsob ubytování, společenská místnost i venkovní okolí se stává součástí kurzu a mělo by pomáhat účastníkovi v motivaci a být pedagogickým prostředkem.³³ Pokud chceme kurz fyzicky aktivní a pohybově nabytý, vybíráme místo s možností rozmanitých sportů od lezení po ježdění na lodích. Pokud je kurz sebezkušenostní a chceme, aby se účastníci odtrhnuli od reality a mohli mít čas se sami do sebe ponořit, můžeme vybrat statek v údolí bez signálu uprostřed chráněné krajinné oblasti. Vše záleží na preferenci a téma kurzu. *Prostředí je jednou z klíčových kategorií.*³⁴

1.4.3 Účastnická skupina a její dynamika

Dalším z faktorů jsou účastníci a jejich práce ve skupině. Toto je další z klíčových proměnných k vytvoření kurzu, aby splnil určité cíle. Zároveň ale nejen členové, ale jejich dynamika určuje chod akce, vytváří a ovlivňuje atmosféru.³⁵

Fáze vývoje skupiny jsou čtyři (podle Tuckmana)³⁶:

³⁰ Srov. GINTEL, Allan, ed. *Zahrady pozemských radostí: pohled z dějin výchovy v přírodě*. Praha: Gasset, 2019. ISBN 978-80-87079-55-3. Str. 251

³¹ Srov. BENEŠ, Z.; DRAHANSKÝ, D.; HAKOVÁ, J. a kol. *Instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Třetí, doplněné vydání. [Praha]: [Nadační fond Gymnasion], [2016]. Gymnasion. ISBN 9788027004768. Str. 92

³² Srov. KICHNER J. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Str. 113

³³ Srov. DOHNAL, T. *Tři dimenze pojmu rekreologie*. Str. 146

³⁴ HANUŠ, Radek a Lenka CHYTILOVÁ. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, Str. 79

³⁵ Srov. KICHNER J. (2009). *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Str. 103

³⁶ Srov. ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. Str. 31

- forming (formování)
- storming (bouření)
- norming (normování)
- performing (optimální výkon).

V první fázi se pracuje s cizími lidmi, kteří se navzájem neznají a postupně si vytvářejí vztahy mezi sebou. Jedinec se zde snaží zaujmout své místo ve skupině a velkou autoritu zde zastává instruktor. V druhé fázi se emoce postupně uvolňují a začínají první krize mezi účastníky. Skupina se dělí na menší skupiny a instruktor může být vnímán více negativně. Ve třetí fázi skupina dostává stabilnější formu. Každý už zná svou roli a malé skupiny se rozpouštějí do jedné velké skupiny. Instruktor je brán jako partner. Čtvrtá fáze je fází optimálního výkonu. Skupina má pevný základ se společným cílem. Konflikty se řeší více v klidu a instruktor ustupuje do pozadí a stává se více členem skupiny než někým nadřazeným.

Při realizaci zážitkové akce by měl vedoucí instruktor znát fázi, ve které se skupina nachází a dle toho program upravovat. Každá skupina je v jednotlivých fázích specifická, což by měl tým zohlednit při plánování. Je zde totiž nebezpečí neřešitelných konfliktů, a i tím rizika psychického zranění.

1.4.4 Bezpečnost

U plánování jakékoliv akce nesmíme zapomenout na možná rizika a bezpečnost. Rizika se objevují na všech rovinách, takže jak rizika spojená s prostředím, tak i s limity účastníka, ale i zkušenostmi instruktora. Prostředí realizace kurzu je důležité předem dobře znát a předpokládat úskalí, která mohou nastat. Od obvyčejného deště, po kluzké skály, je nutné účastníky upozornit a mít tato rizika pod kontrolou ve smyslu zajištění prostoru, zdravotníka mezi lektory a případného spojení se záchrannou službou.

Instruktorové zkušenosti by měli být na dostatečné úrovni na tolik, aby dokázali v případě krize celý proces zvládnout a být připraveni na možná rizika. Není vůbec na škodu, když mezi členy týmu je člověk s výcvikem v oblasti psychoterapie, v případě psychického problému a poskytnutí první psychické pomoci. Zároveň jsou určitě dobré znalosti a zkušenosti z oblasti fyziologie, praktické psychologie a první pomoci.

Pro zamezení zdravotních rizik, musí účastníci se vyplnit zdravotní prohlášení. Zabývá se hlavně alergiemi, fyzickou zdatností jedince a případná onemocnění, která by mohla jakkoliv ohrozit plynulý průběh kurzu.

1.4.5 Programové prostředky

Po naplánování programu a vyřízení veškerých formalit nastává okamžik, kdy se účastníci sjedou na místo setkání, a kurz započne. I když máme program připravený do sebemenšího detailu, tak je důležité umět program uvést a nadchnout účastníky pro vizi a záměr kurzu. Pod programové prostředky spadá motivace a uvádění her.

Motivaci chápeme jako pohyb, který nás dostává ke konkrétnímu cíli.³⁷ Motivace může mít několik různých podob od navození atmosféry příběhem po vhození do samotného děje. Využívají se i podoby odměny a prestiže, i když ty nejsou v zážitkové pedagogice tak časté. Nejčastější je motivace skrze překonání výzvy, která se pro účastníka může stát zkušeností do budoucího života. V tomto případě v uvozovkách

³⁷ Srov. HOLEČEK, V.; MIŇHOVÁ, J.; PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-065-9. Str. 110

stačí nadnést výzvu a její užitek do budoucnosti.³⁸ Důležitý motivační prvek je i samotný lektor a jeho motivace pro práci a konkrétní aktivitu. Jeden z žádoucích prostředků motivace je vlastní zapojení lektora.³⁹

Dále pod programové prostředky patří uvádění. Určuje celou atmosféru aktivity a s jakým západem se hráči do aktivity hrnou. Proto by při uvádění her měl lektor zahodit ostych a ponořit se naplno do děje hry a stát se její součástí. K hrám, které se využívají v zážitkové pedagogice, se doplňuje libreto, neboli uvedení příběhu hry, aby hráči věděli, proč a co se vlastně odehrává. Hru můžeme uvádět ale i hranou scénkou, filmem či písni. I jen samotné prostředí, kde hru chceme odehrát, může uvést člověka do děje, nebo využít shromažďovací místo, kde se scházíme vždycky. Všechny potřebné pomůcky je nutné mít dobře nachystané a připravené, aby nedošlo k časovým prodlevám, které program mohou nepříjemně narušit. Nesmíme zapomenout i na fakt, že některé psychicky náročné aktivity potřebují následně větší prostor pro klid a osobní zpracování prožitku, který je důležitý pro práci s reflexí a transformace zážitku a zkušenosti.

1.5 Možnosti uplatnění zážitkové pedagogiky

Metody zážitkové pedagogiky se dají využít ve výchovně- vzdělávacích institucích jako jsou školy základní, střední i vysoké. V rámci adaptace na prostředí a seznámení s kolektivem se zážitková pedagogika využívá například k přípravě adaptačních kurzů. V rámci kurzu se účastníci nemusí jen seznámit, ale mohou utvořit dobrý kolektiv a nastavit atmosféru budoucí třídy. Adaptační kurz je i prostor pro primární prevenci rizikového chování, pokud je jedním z lektorů třídní učitel.⁴⁰

Metody zážitkové pedagogiky využívají i některé volnočasové instituce. Její prvky se mnou objevovat v kroužcích, oddílech a klubech se zaměřením na poznávání přírody, pobyt v ní a učení skrze životní prostředí. Dále i při zážitkových kurzech, kde je cíl na rozvoj postojů a hodnot spjatými s tématem a cílem kurzu, které vznikají pod volnočasovými centry či prázdninovými školami.

S některými metodami či principy se může pracovat v rámci dobrovolnictví hlavně se zaměřením na práci s lidmi. Nemusí se jednat jen o akce pořádané pro klienty, ale i teambuilding akce pro samotné dobrovolníky. Dále najde své využití v terapii zážitkem, kde se pracuje individuální i skupinovou formou se zaměřením na seberozvoj. V neposlední řadě i pro rozšíření profesních dovedností prostřednictvím metodických kurzů, zejména pro pedagogy, terapeuty nebo sociální pracovníky.

Zážitková pedagogika má velký prostor pro využití svého potenciálu. Je však důležité zmínit, že ne vždy. Není vhodná do klasického školství, jako hlavní metoda pro vzdělávání a školení na pracovní pozice. Důvod je jí zaměřením na dovednosti a postoje, nikoliv na znalosti. Nejlepší podmínky pro dobře uchopenou zážitkovou činnost je sestavení kvalitního týmu lidí, se západem pro věc, dlouhodobými zkušenostmi a chutí se nadále rozvíjet.

³⁸ Srov. PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Str. 97

³⁹ Srov. HANUŠ, R. CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Str. 78

⁴⁰ SCHWARTZ Š. Adaptační kurzy očima prevence. *Gymnasion*, 2019, **13**(2), Str. 47-48

2 Zážitekový pedagog

Zážitekovým pedagogem je myšlena osoba z řady instruktorského týmu, která zodpovídá za splnění cíle kurzu a jeho plynutí dle předepsaného scénáře. Takový člověk musí splňovat profesní požadavky a splňovat podmínky z oblasti znalostí, zkušeností a dovedností. Jedná se o kompetence pro osobnost lektora, aby svou roli profesionálně zvládl. Následující kapitola se věnuje profesním požadavkům a osobnostním předpokladům pedagoga zážitkových kurzů, jejich styly vedení a role v týmu.

2.1 Osobnostní předpoklady

Osobností je vymezena jako souhrn a propojení charakteru, temperamentu, schopností a vlastností člověka.⁴¹ Tyto složky osobnosti vytvářejí vnitřní svět, názory a postoje. Tyto složky osobnosti jsou součástí pedagogické práce, ať z pohledu pojmů či osobnosti lektorů. Pojmy nám ukazují individualitu jednotlivých změn a ovlivnění v chování člověka s řečeným charakterem a temperamentem.⁴² Osobnost lektora zase nese individuální přístup k daným situacím. Například díky novému postoji a přístupu se změni původní aktivita a přinese do programu jinou, originální atmosféru.

U osobnosti pedagoga se předpokládají jisté vlastnosti, jako je pravdomluvnost, úcta k druhým a umění naslouchat. Dále je respekt k názoru druhých, spolehlivost a diskrétnost.⁴³ K vlastnostem patří také názory a postoje člověka, které určují jeho reakce. V mladším věku má vliv na procesy tvorby životních rolí.⁴⁴ Cože je důležité si uvědomit, pro prezentaci některých názorů a při práci s mladší věkovou skupinou.

Nejdůležitější složkou osobnosti lektora je však motivace k pedagogické práci. Motiv by měl být silným a naplňujícím faktorem v životě lektora. Příkladem může být práce s lidmi, tvorba programů či mým možnost lidí vést. Motivace by měla pedagoga naplňovat a činit jej šťastným.

Ideálem se nedá nazvat konkrétní člověk, ale pokud má lektor chuť se učit ze svých chyb a pracovat na svých slabých místech, je to dobrý základ. A pokud si není jistý v některé z rolí v týmu, neměl by se bát být upřímný a přiznat kde končí jeho limity.

2.2 Profesní požadavky

Se zážitkovou pedagogikou se setkáváme v rámci vysokoškolského studia, v oborech pedagogiky volného času formou specializačních předmětů či dobrovolných seminářů, nebo v oboru rekreologie. Pro pozici zážitkového pedagoga si většina institucí tvoří vlastní interní kurzy, kde představují principy práce ve své konkrétní instituci, nic méně většina těchto kurzů je akreditovaných a tím se dají využívat i pod jinou institucí. Díky tomu se k zážitkové pedagogice může dostat člověk i bez předchozího pedagogického vzdělání, a po splnění podmínek akreditace a dostatečné praxi se stává zážitkovým

⁴¹ Srov. ČAKIRPALOGLU, P.. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. *Psyché (Grada)*. ISBN :978-80-247-4033-1. Str. 16

⁴² Srov. PLAMÍNEK, J. *Džungle v nás: praktická psychologie pro každého*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1691-1. Str. 29

⁴³ Srov. MEDLÍKOVÁ, O. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. Praha: Grada, 2010. Komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3236-7. Str. 21

⁴⁴ Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 5., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2010. *Psyché (Grada)*. ISBN 978-80-247-1174-4. Str. 18

pedagogem. Dle legislativy se pedagoga na zážitkové akci týká Zákon o pedagogických pracovnících. (§2 zákona 563/2004 Sb.) Zde však nenajdeme pojem zážitkový pedagog, nic méně jeho vymezení se nejbližší podobá pedagogovi volného času. V tomto zákoně jsou definované tři kompetence, které by měl lektor splňovat, a to sice schopnost pracovat s ostatními, práce s informacemi a přínos pro společnost.⁴⁵ Profesionální předpoklady můžeme rozdělit na tři kategorie a to jsou znalosti, dovednosti a zkušenosti.

Předpoklad znalostí pro zážitkového pedagoga můžeme rozdělit do několika oblastí. Mohou to být oblasti metod práce s věkovou kategorií, což zahrnuje alespoň základní přehled v andragogice a pedagogice pro děti a mládež. Dále pak i v oblasti psychologie, konkrétně ve vývojové a psychologii osobnosti. V neposlední řadě ale i znalosti z oblasti fyziologie a to hlavně vztah zátěže a věku účastníků a s ním i spojené stravování.⁴⁶ Přehled o aktuálních tématech ve světě a sledování nových přístupů v dané oblasti je samozřejmostí. Další oblastí znalostí jsou přírodní sporty a schopnost jejich realizace, to platí i o kreativních projektech z oblasti estetické tvorby, či zpěvu a tance. Všechny tyto znalosti jsou potřeba převést do praxe.

Dovedností jsou myšleny učením získané dispozice k rychlému vykonávání činnosti určitou metodou.⁴⁷ Předpokládané dovednosti pro zážitkového pedagoga jsou například komunikační a to jak na úrovních verbální, tak neverbální komunikace. Dále organizační, kdy lektor je schopný vytvářet program na základě tématu a organizuje jednotlivé kroky. Dále jsou dovednosti z oblasti uvádění her, hereckých výstupů či kreativních výtvorů. Zároveň však dovednost sebehodnocení a sebereflexe.

Jelikož lektorská příprava trvá vlastně celý život, lektor získává zkušenosti neustále. Důvod je dynamická povaha pedagogického směru, který neustále nabízí nové a nové možnosti. Na pedagogy v zážitkové pedagogice je kladen vysoký nárok z oblasti osobní vyzrálости.

Lektorská příprava probíhá vlastně celý život a je důležité mít přehled ve všech zmíněných kategoriích. Při práci s lidmi však nejvíce ovlivňuje samotná osobnost lektora, než jeho praktické zkušenosti a dovednosti. Některé vlastnosti se dají získat během života, jiné se postupně vytvářejí v závislosti na výchově a prostředí, odkud pocházíme.

2.3 Pedagogický tým a jeho role

Při realizaci zážitkového kurzu si můžeme povšimnout dvou odlišných pojmenování členů týmu. Setkáváme se s výrazem lektor, ale i instruktor. V odborné literatuře můžeme nalézt oba tyto pojmy a někteří autoři mezi nimi nevidí razantní rozdíl.⁴⁸

Lektor byl dříve pojem pro univerzitní učitele, kteří vyučovali externě. Dnes je tato definice volnější a lektora nalezneme spíše v kurzech, školení či seminářích dalšího vzdělávání. Dnes je lektor obecný pojem pro člověka s cílem rozvinout znalosti a dovednosti svých žáků.

⁴⁵ Srov. MOON, J. A. *Krajinnou zkušenostně reflektivního učení*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6296-2. Str. 16

⁴⁶ Srov. HANUŠ, R.; CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení* Str. 90-91

⁴⁷ Srov. HARTL, P.; HARTLOVÁ H. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0. Str. 121

⁴⁸ Srov. LANGER, T. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4. Str. 14,23

Instruktořem v oblasti vzdělávání dospělých se myslí člověk, zajišťující výcvik na pracovišti a vedení nováčka v dovednostech konkrétního oboru. V zážitkové pedagogice je instruktorem myšlen člověk, se zaměřením na dovednosti u konkrétních úkolů, například u sportu.

Pro práci v zážitkové pedagogice je tým nezbytný. Důvod je hlavně rozmanitost a komplexnost práce, která se v jednom pedagogovi nelze zrealizovat. Proto by měl pedagog být schopný komunikovat a spolupracovat. Týmy se většinou nemění a jeho členové se snaží mezi sebou upevnit dobré vztahy, většinou v rámci školení či týmových schůzek mimo čas plánování.

Každý z členů instruktorského týmu a má svůj vlastní styl vedení. Tento styl je převážně naučenou rolí, která je však ovlivněná vnitřním světem jedince. Tím je dané, že styl vedení se může časem změnit, na základě získání nových zkušeností. Typologie je postavená na dvou proměnných, a to míra výše autority a prestiže.⁴⁹

- Nízká prestiž, malá autorita – Obránář
- Nízká prestiž, vysoká autorita – Diktátor
- Vysoká prestiž, nízká autorita – Liberál
- Vysoká prestiž, vysoká autorita – Kooperativní

Pro pedagogickou práci je nejlepší ze stylů kooperativní, na něj však musí člověk získat velké množství zkušeností. Tyto zkušenosti se pak odrážejí na jeho postavení v rámci týmu.

Některé týmy se dělí na konkrétní role, kdy hierarchická pyramida ze shora začíná hlavním vedoucím, či také garantem kurzu. Ten zajišťuje chod kurzu, výběr týmu a jeho vedení. Jeho role se může krýt s lektorskou rolí, kde je potřeba sehraný tým a velká preciznost.⁵⁰ Následuje zástupce garanta, který má stejný přehled a vypomáhá při výběru týmu. V případě absence garanta, přebírá odpovědnost za fungování a plánování kurzu. Dále jsou lektoři, kteří komunikují s účastníky a udržují dobrou atmosféru. Poslední, ale neméně důležitý, je instruktor. Ten komunikuje s účastníky v rámci jednotlivých aktivit, vysvětluje pravidla a stará se o správný chod programu.

Další role, které se v pedagogickém týmu objevují, jsou z oblasti funkcí, které nutně nemusí mít na starost jen jeden člověk. Například se jedná o ekonoma, komunikátora s účastníky před kurzem, zdravotníka, fotografa a další.

V některých skupinách je zakotvena přesná hierarchie, určující kompetence konkrétní role. Opakem jsou týmy, kde jsou role proměnlivé a mění se dle aktuální situace a potřeby. Toto všechno už záleží na konkrétním týmu a garantovi, jak si vztah v týmu nastaví.

Další role se odvíjí od konkrétních programů. Lektor se dostává do role herce nebo rozhodčího. Mohou nastat situace, kdy lektor potřebuje pomoci a podpořit jak na osobní, tak profesní rovině, aby si zachoval chladnou hlavu a mohl své dovednosti více rozvinout a naučit se nové.

3 Profesní podpora

Profesní podpora pedagoga je, kvůli charakteru povolání, nezbytná. Jedná se o náročnou profesi, kde se velmi často objevuje syndrom vyhoření. Další je pak charakter samotného oboru, který se neustále rozvíjí, což by mělo pedagoga motivovat k dalšímu

⁴⁹ HANUŠ, R.; CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Str. 92

⁵⁰ Srov. SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-380-8. Str. 21

vzdělávání a osvojování nových metod a přístupů. V oblasti zážitkové pedagogiky se setkáváme jak s profesní podporou přímo v realizaci kurzu, tak i mimo ni. V následující kapitole se bude věnovat vymezení pojmu profesní podpora a podobné rozebrání několika metod a profesní podpory.

3.1 Vymezení pojmu

Profesní podporou je chápán proces rozvoje profesních kompetencí v rámci výkonu konkrétní profese. Dle ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, by na profesní podporu měl být kladen největší důraz u začínajících pedagogů. Tento důraz je popisován v novele zákona o kariérním systému pedagogických pracovníků pro učitele.

⁵¹

V rámci pedagogické práce se můžeme setkat s několika různými metodami profesní podpory. Může se jednat například o supervize pedagogických pracovníků, výjezdní a akreditované kurzy či odborné poradenství.

V zážitkové pedagogice se mohou objevit formy profesní podpory na třech rovinách. První rovině se jedná o podporu v rámci kurzu, do které spadá reflexe, odborné poradenství. Druhá rovina se odehrává po kurzu, kde můžeme najít práci se zpětnou vazbou a evaluací. Poslední rovina je mimo zážitkový kurz, do kterého spadá individuální vzdělávání a konzultace.

V této kapitole představím uvedené metody profesní podpory, jejich vymezení a využívání v zážitkové pedagogice.

3.1.1 Reflexe v rámci kurzu

Reflexe je nejnámější metodou v zážitkové pedagogice. Reflexe se dá aplikovat nejenom na účastníky, ale i na lektorský tým. V posledních třiceti letech se reflexe stala součástí pedagogické práce a vzdělávání pedagogických pracovníků. V našem případě se mluví o reflexi z pohledu pedagogického diskurzu, který je velmi blízký s psychologickým. Dívá se na reflexi jako na způsob učení skrze zkušenost. Pro naši práci reflexe znamená proces analýzy prožitého a porovnání souvislostí mezi zkušeností vlastní a ostatních členů.⁵²

V profesním rozvoji je reflexe velmi důležitým proces. Jednak z výše řečených důvodů, jednak z vnášení kognitivních procesů do prožívání a tím vytváření potenciálu pro moudré jednání do budoucna. Díky reflexi má pedagog přehled, co se s účastníkem odehrává a zároveň on sám tím musí chápat systém této metody, čímž ho tato zkušenost posouvá didakticky.⁵³ Reflexe učí nad událostmi přemýšlet, s hlubokým vhladem do konkrétní situace. Tato zkušenost je přenosná pro situace do budoucna, je schopná modifikace a přizpůsobovat situacím podobným.⁵⁴ Přínos reflexe pro profesní podporu je hlavně možnost analýzy prožitého a vytvoření zkušeností. Zároveň však i poslechnout si názor ostatních účastníků reflexe. To dává rozhled a možnost se na situaci podívat z jiného úhlu pohledu. V neposlední řadě i možnost sdílení ve skupině se stejným zaměřením.

⁵¹ Kariérní řád - Profesní rozvoj pedagogických pracovníků, MŠMT ČR. *MŠMT ČR* [online]. Copyright ©2013 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/o-webu-msmt/karierni-rad>

⁵² Srov. KICHNER J. (2009). *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Str. 107

⁵³ Srov. NEHYBA, J. *Reflexe v procesu učení: desetkrát stejně a přece jinak--*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN 978-80-210-6489-8. Str. 67

⁵⁴ Tamtéž Str. 90

Aby reflexe proběhla tak, aby splnila své nastavené cíle, měla by splňovat jisté podmínky. Podle Z. Havrdové, nastává při souběhu čtyř podmínek:

- Zastavení u silného okamžiku
- Aktivní pozornost na něj
- Vystoupení z komfortní zóny
- Otevřenost vůči novým zkušenostem

Za těchto podmínek je možné mluvit o reflexi. Tyto podmínky můžeme nalézt i v principech zážitkové pedagogiky. U silného okamžiku se je důležitý pocit bezpečí, kvůli práci s osobními tématy. Tento fakt se podchytává pravidly stop a odmítnutí se vyjadřovat. Zároveň má každý právo vyjádřit věcně svůj názor a postoj, bez osobního útoku na jiného z účastníků reflexe. Umění vystoupení z komfortní zóny a otevřenost novým zkušenost je předpoklad k profesnímu rozvoji. Další faktory usnadňují profesionální reflexi, jsou například atmosféra, osobní dispozice účastníků.⁵⁵ Další podmínky, které zajišťují klidný a přínosný chod reflexe je klidný prostor, kde reflexe probíhá. Dále pak je to atmosféra a styl vedení lektora vedoucího reflexi.

Průběh reflexe bývá zpravidla opřen o několik bodů. V první řadě je nutné dát účastníkům prostor pro ventilaci emocí. Důvodem je odvádění pozornosti od logické analýzy. Následuje popsání situace a hledání souvislostí s předchozí zkušeností. V poslední fázi se hledají návrhy do budoucna s využitím informací z prožitku.

Reflexe se v pedagogické praxi zařazuje většinou po programech, či na konci programového bloku. V případě využití v profesní podpoře je využívána při týmových schůzkách, které se odehrávají ve večerních hodinách po ukončení programu. Konají se zpravidla každý večer, jelikož nižší četnost se neosvědčila jako efektivní.⁵⁶ Tyto schůzky slouží jak k upřesnění programu na další den, tak právě k práci se zkušeností a zpětnou vazbou.

Reflexe je v diskurzu zážitkové pedagogiky nejvíce rozšířenou metodou, z důvodu její práce s ní v sebezkušenostním učení. Většina lektorů zážitkových kurzů má za sebou zkušenosti ze zážitkových kurzů v roli účastníků, proto pro ně reflektování situací, mluvení o vnitřním prožívání a analýza souvislostí se zkušenost není tak problémová. Využívá se hlavně během kurzu v rámci týmových schůzek.

3.1.2 Individuální vzdělávání a sebevzdělávání

Individuální vzdělávání či sebevzdělávání chápeme jako dobrovolný rozvoj v profesních kompetencích. Obě možnosti mohou být rozděleny na základě motivace. Motivace může vycházet ze zájmu pedagoga, čímž mluvíme o motivaci vnitřní. Tato motivace je zpravidla silnější. Toto pravidlo platí na základě uvedení důvodů, proč se člověk učit chce.⁵⁷ Pokud je motivace pro sebe rozvoj ze strany druhé třetí osoby či instituce, jedná se o motivaci vnější.

Sebevzdělávání probíhá na základě studijní opory, čímž může být například skriptům či literární zdroj, audio či videozáznam nebo trenažery konkrétních dovedností.⁵⁸ Individuálním vzděláváním mohou být i myšleny metodické a profesní kurzy, které pedagog navštěvuje na základě vlastní motivace.

⁵⁵Srov. HAVRDOVÁ, Z.; HAJNÝ, M. *Praktická supervize: průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-532-1. Str. 20-21

⁵⁶Srov. FRANČ, D.; SOBKOVA, D. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Str. 55

⁵⁷Srov. MUŽÍK, J.. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-220-9. Str. 9

⁵⁸Tamtéž Str. 112

V případě profesní podpory pedagogů jsou to hlavně nabídky pro rozvoj ze strany instituce. Jsou to možnosti stáží, metodické pomůcky či nabídky dalšího profesního vzdělávání. Většina takových nabídek bývá zprostředkována skrze programy celoživotního vzdělávání, instituce s nabídkami rekvalifikačními či kvalifikovanými kurzy či semináře a přednášky.

V zážitkové pedagogice je kladen velký důraz na seberozvoj pedagoga a další vydělávání. Většina institucí, zabývající se zážitkovou pedagogikou, pořádá různé semináře a workshopy jak pro své lektory, tak pro veřejnost. Tyto semináře mohou být koncipované různými formami, jako například online konference, zážitkový seminář, přednáška či workshop.

3.1.3 Mentoring

Jedná se o nejstarší pedagogickou metodu a chápeme ji jako vedení ze strany zkušenějšího (mentora) a předávání jeho zkušeností méně zkušenému (mentorovanému). *Mentoring je vztah mezi dvěma lidmi, jejímž cílem je profesionální rozvoj.*⁵⁹

Osobnost mentora je v dnešní době proměnlivá. V minulosti se jednalo o vztah mistra a učně, kdy předávání zkušeností probíhalo strukturovanou formou, dle úrovně učňových zkušeností. Dnes se tato role kryje s rolí inspirátora, kdy mentor nechává nalézt mentorovanému vlastní cestu.

Pro mentorovaného má metoda velký přínos hlavně v oblasti rozvoje vlastních znalostí a dovedností. Dále i různé druhy pohledů na věci, zlepšování komunikačních dovedností a získání nových kontaktů. Pro mentora má tento vztah přínos s oblasti rozvoje jeho schopností lídra, komunikačních dovedností a rozvoje své kariéry.

V pedagogické práci je mentoring chápán jako forma podpory v profesní oblasti. Mentor je zde chápán jako učitelův průvodce, který napomáhá adaptaci na pracovní prostředí, aby byla co nejvíce efektivní a motivující. I po ukončení procesu adaptace by měl být mentor k dispozici pro profesní rozvoj.⁶⁰

V zážitkové pedagogice se tato metoda využívá velmi hojně. Některé instituce mají svůj systém, kdy po interním vzdělání v instituci, je nutné absolvovat určitý počet zážitkových kurzů. Během této doby je lektor pod vedením zkušenějšího lektora, který pomáhá v rozvoji lektorských dovedností.

3.1.4 Evaluace po kurzu

Podle pedagogického slovníku, je evaluací míněno zjišťování, porovnání a vysvětlování dat, charakterizující stav a kvalitu fungování vzdělávacího systému. Obecný význam pro evaluaci je hodnocení.⁶¹

Evaluaci lze rozlišovat podle několika hledisek⁶²:

- Vnější či vnitřní- orgány inspekce x škola evaluuje sama sebe

⁵⁹ PETRÁŠOVÁ, M. A.; PRAUSOVÁ, I. ;ŠTĚPÁNEK, Z. *Mentorink: forma podpory nové generace*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0625-5. Str. 31

⁶⁰Srov. LACINA, L.;ROZMAHEL, P.;KOMINÁCKÁ, P. *Příručka mentoringu: posilování mentorských kapacit pedagogů*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-067-7. Str. 35

⁶¹ Srov. PRŮCHA, J.;WALTEROVÁ, E. ;MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6.,aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6. Str. 191

⁶² POLÁCHOVÁ VAŠTATKOVÁ, J. *Úvod do autoevaluace školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1422-8. Str. 11

- Normativní či kriteriální- srovnání s dalšími výsledky x srovnání se stanovenou normou

Konkrétně pro naši práci je důležitá evaluace učitele a jeho činnosti. Většinou v této oblasti se čerpá z deníkových záznamů, sebehodnotící dotazníky či rozhovory.⁶³

Zážitková pedagogika u herní formy, využívá tuto metodu po ukončení kurzu, kdy se na základě sepsání zprávy z kurzu, hodnotí její pozitiva a negativa. Metoda je využívána jako hodnocení celého kurzu, jednotlivých lektorů i jejich sebehodnocení, neboli autoevaluace. Hodnotí se na základě pozorování od ostatních členů týmu, zpětné vazby od účastníků a sebehodnotícím dotazníku.

3.1.5 Další možnosti podpory

Další možnosti, které můžeme využívat v rámci profesní podpory je například přítomnost psychologa na kurzu, který dává možnosti konzultace. Další možnosti odborného poradenství mohou být i mimo kurz, či externí pracovník, který dá možnost rozhovoru přes telefon.

Dále bych zmínila hospitace a pozorování zkušenějšího pedagoga při jeho práci. Zde profesní podpora může pracovat pro obě strany zároveň. Zkušený pedagog zjistí z poznámek praktikanta své jednání a i třeba něco, co mu uniklo. Na stranu druhou se méně zkušený pedagog může pozorováním zkušenějšího odpozorovat dovednosti a projevy, které může pak využít ve své praxi.

4 Prázdninová škola Lipnice

Prázdninová škola Lipnice je naší nejznámější institucí v oblasti zážitkové pedagogiky a jediná u nás s licenci Outward Bound. Je jakousi vlnkovou lodí, která se zasloužila o vývoj herního principu a jeho využívání v tomto odvětví pedagogiky. V následující kapitola bude věnována představení této instituce, a rozebrání jejích metod profesní podpory u svých pedagogů. V závěru porovnáme teoretické poznatky s praxí.

4.1 Historie zařízení

Jak už jsem zmiňovala výše, Prázdninová škola Lipnice (dále též PŠL) má už více jak 40letou tradici v oblasti zážitkového vzdělávání. Založena byla roku 1977, tehdy ještě pod Socialistickým svazem mládeže (dále též SSM). Byla to snaha členů skupiny Instruktoři pro pobyt v přírodě, kteří byli komunistickou stranou rozpuštěni. Proč zrovna PŠL? Mělo se jednat o experimentálně vzdělávací centrum se zaměřením na pobyty v přírodě. Prvním ředitelem se stal psycholog Alan Gintel. I přes fungování pod SSM se na pořádaných kurzech vyskytly politicky nepohodlné osoby a řešila se i z pohledu komunismu nekorektní témata. Zároveň místo prosazování čistého individualizmu se PŠL věnovala rozvoji komunikace a spolupráce ve skupině mladých lidí. Takže zde byly zastoupeny oba přístupy. Jak přístup seberozvoje silné osobnosti, ale i její připravenost ke spolupráci ve skupině.⁶⁴

⁶³ Srov. PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace: hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1333-8. Str. 71

⁶⁴ Srov. FRANC, D.; SOBKOVÁ, D. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Str. 15

V roce 1990 se PŠL podařilo odtrhnout od SSM a navázala spolupráci s členy Outward Bound. O rok později byla založena komerční část OB Czech Republic, Česká cesta. Ta se do dnes zaměřuje na trénink a rozvoj pracovních týmů.

Od roku 2004 vydává PŠL vlastní časopis Gymnasion zaměřený na zážitkovou pedagogiku. Časopis vychází dvakrát ročně a každý z nich má své tematické zaměření na oblast ze zážitkové pedagogiky.

4.2 Organizační zaměření

Prázdninová škola Lipnice každoročně uspořádá okolo desítky kurzů a expedic.

V kurzech se střídá nespočetné množství sportů, od kanoistiky po horolezectví, ale i psychologických her, putování s cílem dosáhnout zkušeností, které si účastníci prožili, a používat je i v reálném životě.⁶⁵ Témata jsou velmi různorodá a opakování kurzů záleží na konkrétním týmu, který kurz pořádá. Kurzy jsou dělené podle cíle, věku účastnické skupiny i lokality. Ne všechny kurzy se konají na základně Prázdninové školy Lipnice, ale i na lokalitách v rámci spolupráce s jinými spolky a institucemi.

Kurzy jsou buď zážitkové, které se zaměřují na osobnostní rozvoj, nebo metodické, které mají zvýšit profesní dovednosti. Konkrétně se PŠL zaměřuje na pomáhající profese. S PŠL spolupracují některé instituce, které vzdělávají i například terapeuty s využitím zážitkové terapie. V nedávné době se objevila i nabídka metodických seminářů na témata práce s reflexí ve školním prostředí, práce se zpětnou vazbou, či metodika přípravy adaptačních kurzů.⁶⁶

Z expediční formy je zde výběr z několika putovních forem, kdy expedice *Život je gotický pes* je jeden z nejstarších. Většinou se jedná o putování v zimní krajině, kde člověk skrze prostředí posouvá své osobní limity a má prostor nad introspekci vlastní mysli.

4.3 Profesionální podpora v PŠL

V rámci Prázdninové školy Lipnice nacházíme všechny ze zmíněných metod, avšak každý na jiné intenzitě. Některé z metod jsou více propracované, jiné se využívají více okrajově. Dále si jednotlivé metody rozebereme, jak se konkrétně s nimi pracuje

4.3.1 Reflexe

S reflexí se v zážitkové pedagogice setkáváme nejčastěji, a to právě kvůli samotnému charakteru pedagogického odvětví. Reflexe je hojně využívána v průběhu kurzu, jako možnost profesního rozvoje. Prázdninová škola si vyhrazuje velký čas na reflektování prožité situace. Většinou se k tomu využívají skupinové reflexe, méně časté jsou pak reflexe individuální.

Skupinové reflexe probíhají většinou v rámci týmových schůzek, po vyřešení organizačních záležitostí pro další program. Platí zde několik pravidel, jako je **stop** - možnost odmítnout odpovídat, **k věci** - snažit se co nejvýstižněji popsat myšlenku a další. Po reflektování situace mají možnost se vyjádřit ostatní účastníci reflexe, což

⁶⁵ Srov. GINTEL, A.; JIRÁSEK, I. ed. *Zážitková pedagogika a výchova v přírodě: cesty vedou dál*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. Gymnasion. ISBN 978-80-244-3359-2. Str. 120

⁶⁶ Kurzy - Prázdninová škola Lipnice. Prázdninová škola Lipnice - Zážitkové kurzy pro tělo i duši [online]. Dostupné z: <https://www.psl.cz/kurzy>

dává možnost vidět situaci z jiných úhlů pohledu a je zde prostor pro změnu reakce v chování do budoucna.

4.3.2 Sebevzdělávání

Sytém podpory sebevzdělávání je v instituci poměrně rozsáhlý. Většina dlouholetých lektorů vydává či se podílí na tvorbě metodických listů či odborných knih. Příkladem je Petra Drahánská s knihou Učení prožitkem. V rámci instituce a nadace Pangea pak vyšlo již několik knih metodického charakteru. Jedná se, například o Zlatý fond her, Instruktorový slabikář či Zážitková pedagogika. Dále se instituce podílí na vydávání časopisu pro zážitkovou pedagogiku s názvem Gymnasion.⁶⁷ Časopis vychází dvakrát ročně a témata se týkají sebe rozvoje a zkušenostního učení.

Sama instituce pořádá pro své lektory metodické kurzy pro rozšíření profesních kompetencí. Příkladem je kurz IK 2022 určený pro Elévy po splnění podmínek spolupráce na autorském kurzu.⁶⁸

4.3.3 Mentoring

Mentoringový vztah je v instituci součástí jejich vzdělávacího systému nových lektorů. Po absolvování certifikovaného kurzu výchovy zážitkem se z člověka stává Elév. Jedná se o interní označení člověka, bez praktických zkušeností v instituci. Elévové jsou přiřazeni ke zkušenějším lektorům či vybráni na základě předchozí domluvy. Ve Stavu Eléva člověk musí absolvovat určitý počet zážitkových kurzů, jako lektor. Po absolvování všech podmínek se z člověka stává kvalifikovaný zážitkový pedagog. Elévové se dělí na několik skupin, na základě zkušeností. Červení elévové už mají za sebou práci v autorském kurzu a mají doporučení od hlavního instruktora. Modří elévové jsou, kteří jsou čerstvě do týmu přiřazeni, a jejich výcvik probíhá.

4.3.4 Evaluace

Práce s evaluací, po ukončení kurzu, se objevuje do dvou týdnů po ukončení a pak následný měsíc. Zde se pracuje se zpětnou vazbou od účastníků, na jejímž základě se vytváří celkové hodnocení. Zpětná vazba bývá v elektronické podobě formou dotazníkového šetření. Oblasti, které se hodnocení týká, je program jako takový, práce lektorů a naplnění požadovaného cíle kurzu. Na základě dotazníku každý z lektorů provádí svou autoevaluaci, kde hodnotí sebe a svou práci.

4.3.5 Další techniky

Většina lektorů PLŠ mají alespoň základní kvalifikaci pro poskytnutí první psychické pomoci. Kvalifikovaný psycholog se na kurzu objevuje, dle charakteru a tématu kurzu.

Hospitace v institutu se prakticky nevyužívají z důvodu charakteru pedagogického směru. Jelikož se jedná o zkušenostní učení, je možná zbytečné zvažovat formu hospitace ze strany nezkušeného lektora. Ovšem v případě aktivity, vedenou elévem

⁶⁷ Gymnasion. Gymnasion [online]. Copyright © Copyright 2020 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://gymnasion.org/>

⁶⁸ IK 2022 - Prázdninová škola Lipnice. Prázdninová škola Lipnice - Zážitkové kurzy pro tělo i duši [online]. Dostupné z: <https://www.psl.cz/instruktoraky-2022/>

poprvé, je určitě dobré, aby si poznámky vedl zkušenější lektor. Na tomto základě pak může pomoci pro větší profesní rozvoj.

4.4 Shrnutí

V zážitkové pedagogice nalezneme obsažené všechny výše uvedené metody jen na každou z nich je kladen jiný důraz. V zážitkové pedagogice je nejvíce zmiňovaná reflexe, nic méně praxe z prázdninové školy Lipnice ukazuje jako nejpropracovanější metodu právě mentoringový vztah Elévství. Na ten se klade největší důraz a má pro instruktora PLŠ velký význam v profesním rozvoji.

V pedagogické práci se též zmiňovala práci se zpětnou vazbou v rámci i během kurzu, ovšem v praxi se nejvíce s evaluací pracovalo po ukončení kurzu a to převážně formou dotazníkového šetření pro účastníky. V literatuře jsem i tak nacházela velký důraz na využívání evaluace v pedagogické práci.

Reflexe byla nejvíce zdůrazňovaný pojem v zážitkové praxi, ovšem její popis, jak konkrétně se využívá pro profesní podporu, nebyl dostatečně popsán. Zde jsem vycházela ze zkušeností a rozhovoru s lektorkou z kurzu Cesta Hrdiny.

Závěr

V bakalářské práci jsem se zabývala tématem profesní podpory v zážitkové pedagogice. Cílem práce bylo představení možností podpory pro pedagogy na zážitkových kurzech a poukázat na využívání, či nevyužívání těchto metod v instituci Prázdninová školy Lipnice. Z několika vybraných metod jsem vybrala v literatuře velmi opakované, které jsem uvedla a představila. Následně jsem teoretické poznatky porovnála s praxí v instituci Prázdninové škole Lipnice.

Moje úvaha na začátku mé práce se opírala o fakty z teorie zážitkové pedagogie. Proto jsem předpokládala největší zastoupení reflexe v profesní podpoře. Při bližším studium systému v Prázdninové škole však usuzuji, že největší přínos a zastoupení má právě mentoring a vztah lektora a Eléva. Navíc je tento systém interního vzdělávání je velmi propracovaný a systematický. Při takové možnosti profesního rozvoje, kdy pedagog se učí od jiného, profesně zkušenějšího pedagoga, považuji sama za sebe velmi přínosný. Následně, kdy se pro Elévy, splňující konkrétní podmínky, pořádají další metodické kurzy, pro jejich profesní a osobnostní rozvoj.

U ostatních metod se naplnily mé předpoklady o práci s nimi. U evaluace bych očekávala menší časovou prodlevu, nic méně jsem si vědoma doznívání emocí účastníků. To bych pak mohlo zkreslit analytický pohled na hodnocení. Sebevzdělávání a individuální vzdělávání bylo na předpokládané úrovni. Za mě je největším přínosem vydané knihy, ať už se jedná o Zlaté fondy či o odborné publikace. S většiny z nich jsem pro tuto práci čerpala a jejich zpracování je na velmi vysoké úrovni.

U dalších možností jsem předpokládala odborné vzdělání ze strany lektorů, čímž se potvrdilo, že na kurzu může být přítomný psycholog, nebo krizový intervent. V případě zmíněných hospitací byla přesvědčena o jejich velmi malém využívání, a to díky charakteru pedagogického směru.

Ze získaných dat mohu usoudit, že nepoužívanější metody profesní podpory v PŠL jsou reflexe během kurzu, evaluace po kurzu a mentoringová činnost v rámci přípravy

nových lektorů (Elévové) Dále se zde objevovala velká podpora pro individuální vzdělávání a sebevzdělávání.

Citovaná literatura

- BARTÁK, J. *Jak vzdělávat dospělé*. Praha: Alfa Nakladatelství, 2008. Management studium (Alfa Nakladatelství). ISBN 978-80-87197-12-7.
- BENEŠ, Z.; DRAHANSKÝ, D.; HAKOVÁ, J. a kol. *Instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Třetí, doplněné vydání. [Praha]: [Nadační fond Gymnasion], [2016]. Gymnasion. ISBN 9788027004768.
- CAKIRPALOGLU, P. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.
- ČINČERA, J. *Práce s hrou: pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1974-0.
- DOHNAL, T. *Tři dimenze pojmu rekreologie*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2437-8.
- DRAHANSKÁ, P. *Učení prožitkem: jak postavit vaše rozvojové, výchovné a vzdělávací programy na prožitku*. Račice: Petra Drahanská, 2020. Gymnasion. ISBN 978-80-270-8093-9.
- FRANC, D.; SOBKOVÁ, D. *Učení zážitkem a hrou: praktická příručka instruktora*. Brno: Computer Press, 2007. Edice aktivit a her. ISBN 978-80-251-1701-9. GINTEL, Allan, ed. *Zahrady pozemských radostí: pohled z dějin výchovy v přírodě*. Praha: Gasset, 2019. ISBN 978-80-87079-55-3.
- GRECMANOVÁ, H.; URBANOVSKÁ, E. *Waldorfská škola*. Olomouc: Hanex, 1996. ISBN 80-85783-09-6.
- HAKOVÁ, J.; HANUŠ, M.; HANUŠ, M. A kol. *Praktická učebnice zážitkové pedagogiky: instruktorský slabikář: metodická příručka pro všechny, kdo organizují kurzy zážitkové pedagogiky*. Praha: Nadace Pangea, 2021. Gymnasion. ISBN 978-80-270-9208-6.
- HANUŠ, R.; CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.
- HARTL, P.; HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.
- HAVRDOVÁ, Z.; HAJNÝ, M. *Praktická supervize: průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize*. Praha: Galén, c2008. ISBN 978-80-7262-532-1.
- HOLEČEK, V.; MIŇHOVÁ, J.; PRUNNER, P. *Psychologie pro právníky*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. Právnícké učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-065-9.
- HRKAL, J.; HANUŠ, R.; HILSKÁ, V. ed. *Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Praha: Portál, 2013. ISBN 80-7178-636-5.
- JIRÁSEK, I. *Zážitková pedagogika: teorie holistické výchovy (v přírodě a volném čase)*. Praha: Portál, 2019. Gymnasion. ISBN 978-80-262-1485-4.

- JIRÁSEK, I. ;SVOBODA, J. *Putování a smysl života: proměna člověka v zimní přírodě*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. Gymnasion. ISBN 978-80-244-4796-4.
- KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0450-3.
- KIRCHNER, J. *Psychologie prožitku a dobrodružství: pro pedagogiku a psychoterapii*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN isbn978-80-251-2562-5.
- LACINA, L.;ROZMAHEL, P.;KOMINÁCKÁ, J. *Příručka mentoringu: posilování mentorských kapacit pedagogů*. Brno: Barrister & Principal, 2016. ISBN 978-80-7485-067-7.
- LANGER, T. *Moderní lektor: průvodce úspěšného vzdělavatele dospělých*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-271-0093-4.
- MEDLÍKOVÁ, O. *Lektorské dovednosti: manuál úspěšného lektora*. Praha: Grada, 2010. Komunikace (Grada). ISBN 978-80-247-3236-7.
- MUŽÍK, J. *Didaktika profesního vzdělávání dospělých*. Plzeň: Fraus, 2005. ISBN 80-7238-220-9.
- NAKONEČNÝ, M. *Lidské emoce*. Praha: Academia, 2000. ISBN isbn80-20007-63-6.
- NEHYBA, J. *Reflexe v procesu učení: desetkrát stejně a přece jinak--*. Brno: Masarykova univerzita, 2014. ISBN sbn:978-80-210-6489-8.
- PELÁNEK, R. *Příručka instruktora zážitkových akcí*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-353-6.
- PETRÁŠOVÁ, M. A.; PRAUSOVÁ, I.; ŠTĚPÁNEK, Z. *Mentorink: forma podpory nové generace*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0625-5.
- PLAMÍNEK, J. *Džungle v nás: praktická psychologie pro každého*. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-80-271-1691-1.
- POLÁCHOVÁ VAŠTATKOVÁ, J. *Úvod do autoevaluace školy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1422-8.
- PRŮCHA, J. *Pedagogická evaluace: hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1333-8.
- PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.
- ŘÍČAN, P.. *Psychologie osobnosti: obor v pohybu*. 5., rev. a dopl. vyd., V Grada Publishing 2. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3133-9.
- SCHWARTZ Š. *Adaptační kurzy očima prevence*. *Gymnasion*, 2019, 13(2),
- SÝKORA, J. *Zážitkové kurzy jako nástroj pedagoga volného času*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. ISBN 80-7041-380-8.
- ZEHENTBAUER, J. *Drogy lidského těla: bez vedlejších účinků*. Praha: Portál, 2012. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0159-5.

Další zdroje

- Gymnasion. Gymnasion [online]. Copyright © Copyright 2020 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: <https://gymnasion.org/>
- Historie - skaut.cz. Úvod - skaut.cz [online]. Copyright © 2022 [cit. 28. 03. 2022]. Dostupné z: <https://www.skaut.cz/skauting/historie/>
- IK 2022 - Prázdninová škola Lipnice. Prázdninová škola Lipnice - Zážitkové kurzy pro tělo i duši [online]. Dostupné z: <https://www.psl.cz/instruktorsky-2022/>
- Kariérní řád - Profesní rozvoj pedagogických pracovníků, MŠMT ČR. MŠMT ČR [online]. Copyright ©2013 [cit. 28.03.2022]. Dostupné z:
- Kurzy - Prázdninová škola Lipnice. Prázdninová škola Lipnice - Zážitkové kurzy pro tělo i duši [online]. Dostupné z: <https://www.psl.cz/kurzy/>

Seznam zkratk

SSM - Socialistický svaz mládeže

PŠL - Prázdninová škola Lipnice

Abstrakt

VELKOVA, A. *Profesní podpora pedagoga při zajištění zážitkových kurzů*. České Budějovice 2022 Bakalářská práce Jihočeská Univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Ehrlichová

Klíčová slova: zážitková pedagogika, profesní podpora, zážitkový pedagog, zážitkové kurzy, profesní požadavky

Abstrakt

Práce se zabývá tématem profesní podpory pedagoga, při zajištění zážitkového kurzu. Cílem práce je představit vybrané možnosti profesní podpory pro zážitkové pedagogy. Následuje porovnání s praxí, jak se s metodami pracuje v Prázdninové škole Lipnice. Mezi vybranými metodami se nachází například reflexe, mentoringový vztah, sebevzdělávání a evaluace po ukončení kurzu. V rámci práce jsou podrobněji popisovány pojmy zážitková pedagogika, osobnost pedagoga, profesní podpora a Prázdninová škola Lipnice.

Abstract

Key words: experiential pedagogy, professional support, experiential educator, experiential courses, professional requirements

The work deals with the topic of professional support of the teacher, while providing an experiential course. The aim of the thesis is to present selected possibilities of professional support for experiential pedagogues. Subsequently, a comparison with the practice of how to work with the methods in the Holiday School Lipnice. Within the work, the terms experiential pedagogy, pedagogue's personality, professional support and Lipnice Holiday School are described in more detail.